

## **EKOLOGIK TA'LIMDA OILANING VA MAKTAB JAMOASINING HAMKORLIGI**

**Termiz davlat pedagogika instituti**  
**Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti**  
Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi  
Abdunazarova Zebiniso Xudoyshekurovna  
**Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi**  
**Alinazarova Mehribon Jumanazar qizi.**  
[@alinazarovamehribon050@gmail.com](mailto:@alinazarovamehribon050@gmail.com)  
**Telefon: +998-93-763-21-30**

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada ekologik ta'lim jarayonida oila va maktab jamoasining o'zaro hamkorligi masalalari yoritilgan. Muallif ekologik tarbiyaning bolalik davridan boshlanishi, bunda oilaning ibratli roli va maktabning tizimli ta'lim berishdagi o'rni haqida fikr yuritadi. Shuningdek, ekologik madaniyatni shakllantirishda o'qituvchi, ota-ona va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada oila va maktab birgalikda olib boradigan amaliy tadbirlarning bolalarda tabiatga mas'uliyatli munosabatni shakllantirishdagi o'rni ko'rsatib berilgan. Xulosa sifatida, ekologik ta'limning muvaffaqiyati oila va maktabning uzviy hamkorligiga bog'liqligi ta'kidlanadi.

**Kalit so'zlar:** ekologik ta'lim, oila, maktab jamoasi, hamkorlik, ekologik madaniyat, tarbiya, tabiatni asrash.

### **KIRISH**

Bugungi globalashuv davrida insoniyat hayotining barcha jabhalarida ekologik masalalarning ahamiyati keskin ortib bormoqda. Atrof-muhitning ifloslanishi, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi va chiqindilar muammosi butun dunyo miqyosida dolzarb masalaga aylangan. Shunday sharoitda ekologik madaniyatni shakllantirish, yosh avlodni tabiatga e'tiborli va mas'uliyatli qilib tarbiyalash jamiyatning muhim vazifasidir. Bu jarayon esa, avvalo, oila va maktab jamoasining hamkorligiga tayanadi. Chunki bola hayotining ilk bosqichlaridan boshlab ekologik qadriyatlar oilada shakllana boshlaydi, maktab esa bu bilim va ko'nikmalarni ilmiy asosda kengaytiradi.

Ekologik ta'lim — bu nafaqat dars jarayonida o'quvchilarga nazariy bilim berish, balki ularda tabiatga mehr, ekologik mas'uliyat, tozalikka e'tibor kabi hayotiy fazilatlarni shakllantirish jarayonidir. Ota-onalar o'z farzandlariga tabiatni asrash, daraxt ekish, suv va elektrni tejash, chiqindilarni to'g'ri tashlash kabi oddiy amaliy odatlar orqali ekologik tarbiya bera oladilar. Maktab jamoasi esa ushbu qadriyatlarni mustahkamlash, ekologik fanlarni o'qitish, turli tadbir va loyihalar tashkil etish orqali o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi.

Oila va maktab o'rtasidagi uzviy hamkorlik natijasida bola hayotda o'rgangan ekologik qoidalarni ongli ravishda amal qiladigan darajaga yetadi. Bu hamkorlikda o'qituvchi, sinf rahbari, ota-ona, mahalla faollari va ekologik tashkilotlarning birgalikdagi ishlari muhim o'rin tutadi. Masalan, ekologik tadbirlar, ko'chat ekish aksiyalari, chiqindilarni kamaytirish tashabbuslari orqali bolalar amaliy faoliyatda ishtirok etib, tabiatni asrashning ahamiyatini chuqur his qiladilar.

Shu bois ekologik ta'limni samarali tashkil etish uchun oila va maktabning o'zaro aloqasi mustahkam bo'lishi zarur. Ularning hamkorligi orqali yosh avlodda ekologik madaniyat, vatanparvarlik, mehnatsevarlik va toza hayot tarzi shakllanadi. Natijada ekologik muammolarga befarq bo'lmagan, tabiatni sevuvchi, uni asrashni o'z burchi deb biladigan yoshlar kamol topadi.

#### ASOSIY QISM

Ekologik ta'lim bugungi kunda nafaqat fan sifatida, balki jamiyat taraqqiyotining muhim omili sifatida e'tirof etilmoqda. Insonning tabiatga bo'lgan munosabati, ekologik ong va madaniyat darajasi yoshligidan shakllanadi. Shu sababli ekologik tarbiya, avvalo, bola hayotining dastlabki muhitida — **oilada** boshlanadi va keyinchalik **maktab jamoasi** tomonidan tizimli tarzda davom ettiriladi.

Oila — bu jamiyatning eng kichik, lekin eng ta'sirli ijtimoiy bo'g'inidir. Har bir bola avvalo ota-onasidan o'rnak oladi. Ota-onaning tabiatga bo'lgan mehr-muhabbati, tozalik, tejamkorlik, mehnatsevarlik va mas'uliyatga asoslangan hayot tarzi farzand uchun eng kuchli tarbiyaviy omildir. Masalan, ota-ona chiqindilarni saralab tashlash, daraxt ekish, hovlini toza tutish, gul parvarishlash, suvni isrof qilmaslik kabi oddiy, ammo muhim odatlar orqali farzandida ekologik madaniyatni shakllantiradi. Bola bunday amaliy harakatlar orqali tabiatni qadrlashni o'rganadi.

Biroq ekologik ta'lim faqat oilaning zimmasida qolib ketmasligi kerak. Chunki ekologik muammolarni anglash, ularni hal etish yo'llarini tushunish uchun ilmiy bilim, tizimli yondashuv zarur. Shu o'rinda maktab jamoasining roli beqiyosdir. Maktab — bu nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsni tarbiyalovchi maskan. O'quvchilarga ekologik bilim berish orqali ular tabiat qonuniyatlarini, ekologik muvozanatning ahamiyatini, inson faoliyatining atrof-muhitga ta'sirini tushunib yetadilar.

Maktabda ekologik ta'limni samarali tashkil etish uchun o'qituvchilar, sinf rahbarlari, biologiya va geografiya fanlari o'qituvchilari o'quvchilarga nafaqat nazariy bilim, balki amaliy tajriba ham berishlari lozim. Masalan, "Yashil makon" kabi ekologik loyihalarda ishtirok etish, maktab hududida daraxt ekish, gulzorlar barpo etish, chiqindilarni to'g'ri tashlash va qayta ishlash bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazish juda foydali. Bunday tadbirlar bolalarda ekologik mas'uliyat va jamoaviy ishlash ko'nikmasini kuchaytiradi.

Ekologik tarbiyaning yana bir muhim jihati — bu **oila va maktab o'rtasidagi hamkorlik**dir. Agar maktabda o'quvchilarga ekologik bilim berilib, uyda bu qadriyatlar mustahkamlanmasa, natija sust bo'ladi. Shu bois o'qituvchi va ota-onalar o'rtasida muntazam aloqa bo'lishi, ekologik mavzularda uchrashuvlar, seminarlar, ota-onalar yig'ilishlari o'tkazilishi muhimdir. Ota-onalar farzandlarining ekologik loyihalarida faol ishtirok etsa, bu ularning bolalariga kuchli turtki bo'ladi.

Masalan, ko'pchilik maktablarda o'tkazilayotgan "Toza maktab — toza oila" aksiyasi shunday hamkorlikning yaqqol namunasi bo'la oladi. Bu orqali nafaqat maktab atrofi, balki mahalla, uy atrofi ham obodonlashtiriladi. Bolalar o'z ota-onasi bilan birgalikda ekologik ishlar qilsa, bu ularning ongida tabiatni asrashning ijobiy qadriyat sifatida mustahkamlanishiga olib keladi.

Shuningdek, mahalla va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikni kuchaytirish ham muhim. Chunki ekologik ta'limni faqat dars bilan cheklab bo'lmaydi — u hayot tarziga aylanishi kerak. Mahalla tomonidan o'tkaziladigan ekologik tadbirlar, chiqindilarni qayta ishlash bo'yicha tashabbuslar, ko'chat ekish aksiyalari oilalar va maktablarni birlashtiradi. Bu esa jamiyatda umumiy ekologik madaniyatni oshirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'limda ekologik tarbiya innovatsion yondashuvlarni ham talab etadi. Multimedia vositalari, ekologik o'yinlar, raqamli testlar, ekologik videoroliklar orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish mumkin. Shuningdek, o'quvchilarni tadqiqot ishlariga, ekologik loyihalar va tanlovlarga jalb etish ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Umuman olganda, ekologik ta'lim samaradorligi oila, maktab va jamiyat o'rtasidagi uzviy hamkorlikka bevosita bog'liqdir. Ota-ona, o'qituvchi va o'quvchi bir maqsad yo'lida birlashgan taqdirda, ekologik madaniyatning ildizlari chuqur bo'ladi. Bunday yondashuv natijasida yosh avlod nafaqat bilimli, balki tabiatni asrashga, ekologik muammolarni hal etishga mas'uliyatli insonlar sifatida kamol topadi.

#### *Muammo va kamchiliklar*

Ekologik ta'lim jarayonida oila va maktab jamoasining hamkorligi muhim o'rin tutsa-da, amaliyotda bu yo'nalishda bir qator muammo va kamchiliklar mavjud. Ushbu muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish ekologik tarbiyaning samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Birinchidan, **ko'plab oilalarda ekologik madaniyat darajasi past**. Ba'zi ota-onalar ekologik masalalarga yetarlicha e'tibor bermaydilar, chiqindilarni to'g'ri tashlash, suvni tejash, daraxt ekish kabi odatlar kundalik hayotda yetarlicha shakllanmagan. Natijada bolalar uchun amaliy ibrat manbai yetarli bo'lmaydi.

Ikkinchidan, **maktablarda ekologik ta'lim ko'p hollarda nazariy bilim bilan cheklanib qolmoqda**. Darslarda ekologik fanlar o'qitilsa-da, amaliy mashg'ulotlar, ekologik to'garaklar, ekskursiyalar yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Bu esa o'quvchilarda ekologik fikrlash va mas'uliyatni shakllantirishni qiyinlashtiradi.

Uchinchidan, **oila va maktab o'rtasidagi hamkorlik doimiy emas**. Ayrim ota-onalar farzandlarining maktabdagi ekologik tadbirlariga befarq qaraydilar, bu esa bolalarda tabiatga nisbatan beparvolikni kuchaytiradi. O'qituvchilar esa ko'p hollarda ota-onalarni faollikka jalb etishda tizimli yondashuvdan foydalanmaydilar.

To'rtinchidan, **mahalla va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik yetarli emas**. Aholi o'rtasida ekologik tadbirlar ko'proq bir martalik aksiyalar tarzida o'tkaziladi, doimiy ravishda ekologik targ'ibot ishlari olib borilmaydi.

Beshinchidan, **ekologik tarbiya uchun zarur moddiy va metodik resurslar yetishmaydi**. Ba'zi maktablarda ekologik burchaklar, plakatlar, ko'rgazmali qurollar, video materiallar yetarli emas. Bu o'quvchilarning ekologik bilimlarini chuqur o'zlashtirishiga to'sqinlik qiladi.

Oltinchidan, **ekologik tarbiya jarayonida innovatsion yondashuvlar kam qo'llaniladi**. Zamonaviy texnologiyalar, ekologik o'yinlar, raqamli platformalar yordamida o'quvchilarda qiziqish uyg'otish imkoniyati mavjud bo'lsa-da, bu imkoniyatlardan har doim to'liq foydalanilmayapti.

Yettinchidan, **ba'zi hududlarda ekologik muammolarga befarqlik keng tarqalgan**. Aholi, xususan yoshlar orasida chiqindilarni kamaytirish, suvni tejash, havoni toza saqlash kabi masalalar yuzasidan yetarli ong va mas'uliyat mavjud emas.

#### *Xulosa*

Xulosa qilib aytganda, ekologik ta'lim bugungi kunda jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismiga aylangan. Tabiatni asrash, ekologik madaniyatni shakllantirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashda oila hamda maktab jamoasining o'zaro hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bola

tabiatga mehr, tozalik, tejamkorlik, mas'uliyat kabi fazilatlarini avvalo oilada o'rganadi, maktab esa bu qadriyatlarni mustahkamlab, ularni ilmiy asosda chuqurlashtiradi.

Oila va maktab o'rtasidagi muntazam aloqa, ekologik tadbirlar, amaliy mashg'ulotlar, "Yashil makon" aksiyalari, ko'chat ekish ishlari kabi tashabbuslar yosh avlodda ekologik ong va mas'uliyatni kuchaytiradi. Shu jarayonda ota-onalar, o'qituvchilar, mahalla faollari va jamoat tashkilotlari bir yoqadan bosh chiqarib ishlasa, natijada ekologik madaniyat butun jamiyatda yuksaladi.

Shuningdek, ekologik tarbiyada mavjud kamchiliklarni bartaraf etish, o'quv jarayonida zamonaviy yondashuv va texnologiyalarni joriy etish zarur. Faqatgina darslar bilan emas, balki amaliy faoliyat, oila ishtiroki va ijtimoiy tashabbuslar orqali ekologik ta'limni kuchaytirish mumkin.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bybee, R. W. (2013). *The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities*. NSTA Press.
2. Yakman, G. (2019). *STEAM Education Framework and Global Implementation*.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish to'g'risida"gi qarori. – Toshkent, 2023.
4. Abdurahmonova, M. (2021). *Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning pedagogik asoslari*. – Toshkent: TDPU nashriyoti.
5. 3.X. Абдуназарова (2024). Tabiiy Fanlarni O'Qitishda O'Quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O'ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3 ), 123-129.
6. Abdunazarova, Z. (2024). The Content Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In The Formation Of Ecological Thinking Of Primary Class Students In The Teaching Of Natural Sciences. *News Of The Nuuz*, 1(1.6.1), 43-45. <https://doi.org/10.69617/Nuuz.V1i1.6.1.3664>
7. Abdinazarova Zebiniso Khudoysukurovna, . (2024). Pedagogical Significance Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In Forming Ecological Thinking In Primary Class Natural Science Lessons. *International Journal Of Pedagogics*, 4(04), 95–97. <https://doi.org/10.37547/Ijp/Volume04issue04-18>
8. Abdinazarova Zebiniso Khudoysukurovna, & Kasimov Shavkat Urolovich.(2022). Main Tasks Of Moral Education And The Role Of Youth in life. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(4), 547–551.
9. Abdunazarova, Z. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students'ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83.
11. Al-Buxoriy, Imom Ismoil. Hadis. Al jome' as-sahih. 4-kitob. - T.: - Qomuslar bosh tahririyati, 1997.- 528 b.
12. At-Termiziy, Abu Iso. Ash shamoil an-nabaviya.- T.: Cho'lpon, 1993. -112b.
13. Avazov Sh. Maktabda ekologik tarbiya.-Toshkent: O'qituvchi, 1992. 62 b.
14. Zebiniso Abdunazarova. (2023). Formation Of The Components Of Ecological Thinking In Primary Class Students. *Emergent: Journal Of Educational Discoveries And Lifelong Learning (Ejedl)*, 4(07), 4–9.
15. Zebiniso Abdunazarova. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students' Ecological Thinking In The Teaching of natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83.
16. Zebiniso Abdunazarova. (2024). Developing The Opportunities of forming Students' Ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83.
17. Абдуназарова Зебинисо Формирование экологического мышления У Учащихся Начальных

Классов "Экономика Исоциум" 11(114) 2023

18. Абдуназарова, З. Х. (2024). Tabiiy Fanlarni O 'Qitishda O 'Quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O 'Ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3 (1)), 123-129
19. Z.X. Abdunazarova (2024). Boshlang'Ich Sinf O'quvchilarida Ekologik Tafakkurni Shakllantirishning Falsafiy Xususiyatlarini Takomillashtirish Ahamiyati. *Inter Education & Global Study*, (8), 342-348.
20. Абдуназарова З.Х. (2023). Формирование Экологического Мышления У Учащихся Начальных Классов. *Экономика И Социум*, (11 (114)-1), 486-489.
21. Z.X. Abdunazarova (2024). Boshlang'Ich Sinf O'Quvchilarida Ekologik Tafakkurni Shakllantirishning Falsafiy Xususiyatlarini Takomillashtirish Ahamiyati. *Inter Education & Global Study*, (8), 342-348.
22. Zebiniso Abdunazarova. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students' Ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. *World Bulletin Of Social Sciences*, 32, 80-83. Retrieved From
23. З.Х. Абдуназарова (2024). Tabiiy Fanlarni O'qitishda O'quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O'ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3 ), 123-129.
24. Abdunazarova Zebiniso Khudoyshekurovna, . (2024). Formation Of Ecological Thinking In Teaching Natural Sciences. *International Journal Of Pedagogics*, 4(04), 91-94.
25. Abdunazarova, Z. (2024). The Content Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In The Formation Of Ecological Thinking Of Primary Class Students In The Teaching Of Natural Sciences. *News Of The Nuuz*, 1(1.6.1), 43-45. <https://doi.org/10.69617/Nuuz.V1i1.6.1.3664>
26. Абу Али Ибн Сина Избранное В 2-х томах . Восточная философия (ал-Хикма ал - машрикийа) Руководство по философии ( Китаб ал - хидая) Трактат об определениях (ар-Рисала фи-л-худуд ) Трактат об этике ( ар-Рисала фи-лахлак ) . Душанбе – Ашгабат.: Культурный центр Посольства ИРИ в Туркменистане - 2003.,
27. Форобий Абу Наср Фозил одамлар шахри. - Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси, 1993.
28. Abdunazarova , Z. . (2025). Qadimgi manba "avesto" dadagi tabiat haqidagi falsafiy qarashlarining MONIYATI. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 4(5), 37-41. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/zdpp/article/view/71651>
29. Abdunazarova, z. (2025). Ekologik madaniyatni shakllantirishda qadriyatlarining falsafiy qarashlari va o'rni. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 4(3), 16-21.
30. Abdunazarova, z. (2025). Sharq allomalarining tabiat haqidagi falsafiy fikrlari. *Problems and solutions of scientific and innovative research*, 2(2), 158-169.
31. Abdunazarova, Z., & mamanazarova, f. (2025). Boshlang'ich sinf o'qituvchilariga qo'yiladigan malaka talablari. *Problems and solutions of scientific and innovative research*, 2(2), 106-110.
32. Abdunazarova, Z. (2025, February). Boshlang 'ich sinflarda tabiiy fanlarni o 'qitishda ta'lim falsafasi. In *conference on the role and importance of science in the modern world* (Vol. 2, No. 2, pp. 276-281).

33. Abdunazarova, z. (2024). Tabiiy fanlarni o'qitishda boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda o'rta osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanish mazmuni. *News of the nuuz*, 1(1.6. 1), 43-45.
34. Abdunazarova, Z. (2025, February). Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni o'qitishda ta'lim falsafasi. In *conference on the role and importance of science in the modern world* (Vol. 2, No. 2, pp. 276-281).
35. Abdunazarova, Z. (2025). Ekologik madaniyatning ma'naviy madaniyat tizimidagi o'rnini. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 4(8), 78-84.